

KANSATIETEELLINEN OSASTO

B. Muuta suomalais-ugrilaisia kansoja
koskevat käsikirjoitukset.

3. Lappalaiset

CARPELAN, CHRISTIAN: Lappalaisperäisten
muinaisjäännösten
inventointi 1963

20 komek. s. st. + liitteenä 13 karttaa ja valok.

1963

LAPPALAISPERÄISTEN MUINAISJÄÄNNÖSTEN INVENTOINTI 1963

Kansatieteellisen osaston toimeksiannosta suoritin kesällä 1963 lappalaisperäisten muinaisjäännösten inventointimatkan (aikaisemmista tutkimusmatkoistani ks. kertomuksia vuosilta 1961 - 1962 kansatiet. osaston käsikirjoitusarkistossa). Matkasuunnitelman runkona oli jälleen T. I. Itkosen "Muistio Suomen lappalais-ten muinaisten talvikylien paikoista" (1957), jossa mainittuja muinaisjäännöksiä oli tarkastamatta vielä Taivalkoskella, Kuusamossa, Pellossa ja Inarissa, kussakin pitäjässä yksi. Valitsin Taivalkoskelta Utsjoelle vievän reitin. Kaikki Itkosen mainitsemat paikat löytyivät; lisäksi löysin tai sain tietoja muutamasta ennen tuntemattomasta kodansijasta. Kartoituksen ja valokuvauksen lisäksi suoritin kahdessa kohteessa koekaivauksen. Kartoitukset ja vaakitukset suoritettiin suuntakehällä varustetulla Wild 10 -vaakituskoneella. Apulaisinani minulla oli vaimoni Anja Carpelan ja merkonomi Risto Selin. Koska työryhmämme saattoi taittaa taivalta viimeksi mainitun autolla, virkamatka sujui nopeasti ilman turhia viivytyksiä (4.-17.8. 1963).

Helsingissä lokakuun 18 p:nä 1963

Christian Carpelan
Christian Carpelan
hum. kand.

TURVAKONALUS

Kunta: Taivalkoski

Kylä: Taivalkoski kk.

Karttaliitteet 1 - 3 *Sgr. 593:*

Valokuvat 1 - 8 (*neg. 3578:1-9*)

Taivalkosken kirkonkylästä n. 3 km länteen on Iijoessa Turvakkokoski, jonka alapuolella joki levenee järvimäiseksi suvannoksi nimeltään Turvakonalus. Tähän laskee pohjoisesta Kostonjoki. Lähellä suvannon alapäätä (n. 500 m Kostonjoen suusta itään) on joukko kiviraunioita, joihin liittyy lappalaistarinoita (tal. kartta, liite 1). Itkosen mukaan (tieto ehkä saatu maisteri Korosuolta) kansanperinne pitää paikkaa lappalaisten hautausmaana. Puhuttelemani kirkonkyläläiset nimittivät muinaisjäännöksiä tulisijoiksi ja kiukaiksi.

Muinaisjäännösten sijainti ilmenee yleiskartasta ja pinta-profiilista (liitteet 2 ja 3). Vajaat 100 m Iijoesta pohjoiseen on loivasti jokeen viettävän rinteen päällä tasaisella mustikka-puolukka-tyypin mäntykankaalla (valok. 2-5) 36 kivirauniota (1-30, 33-38) n. 50x60 m laajalla alalla. Muinaisjäännösryhmän rajana on lännessä ja etelässä matala kiviaita (yleiskartalla, liite 1, XYZ); etelän puoleisesta aidan osasta 10 m etelään on toinen samanlainen länsi-itä-suuntainen kiviaita (yleiskartalla, liite 1, PR). Idän ja pohjoisen puolella ei ole näkyviä rajamerkkejä, mutta raunioiden tiheyden johdosta muinaisjäännösryhmä on selvärajainen. Siitä lounaaseen (suurin piirtein eteläisemmän kiviaidan läntiseltä jatkeelta) tavattiin kaksi muista erillään olevaa kivirauniota (31, 32).

Kivirauniot ovat kaikki enemmän tai vähemmän sammaloituneita ja turvettuneita, niin että vain harvojen ääriviivat ovat selvästi näkyvissä. Muodoltaan rauniot ovat pyöreähköjä tai soi-

keita ja halkaisijaltaan 1,3-- 3,7 m:n kokoisia ja 20 - 70 cm korkeita (turvettumisen johdosta mitat ovat summittaisia). Rakennusaineena käytetyt kivet vaihtelevat nyrkin kokoisista pään kokoisiin. Rakenteellisia erikoispiirteitä ei voitu todeta, kivet näyttävät sikin sokin ilman järjestelmää ladotuilta. Kivet eivät ole palaneita (valok. 1-6).

Raunioita 16, 19 ja 28 on selvästi hajoitettu ja kaiveltu; kaivaus ei kuitenkaan ole ulottunut raunion pohjaan asti. Metsässä tapaamani puunhakkaajan mukaan maisteri Korosuo olisi kaivellut raunioita paikalla käydessään; esineitä hän ei liene löytänyt.

Kumpikin kiviaita on samoin hyvin sammaloitunut. Aidat on rakennettu kahteen riviin ja osaksi päällekkäin asetetuista pään kokoisista kivistä. Aidat ovat 70 - 80 cm leveitä (valok. 7, 8). Länsi-itä-suuntaiset aidat ovat matalien terassien päällä. Aidat näyttävät päättyvän umpimähkään; aita YZ päättyy lännessä terassin reunaan. Mahdollisesti kumpikin kiviaita jatkuu kumpaankin suuntaan turpeen ja sammalen alla näkymättömissä.

Paikalla ei suoritettu kaivausta. Pelkän pintatarkastuksen perusteella ei ole mahdollista antaa varmaa lausuntoa sen enempää muinaisjäännösten iästä kuin ~~kivi~~ tarkoituksestakaan. Käsitökseni mukaan kyseessä ei ole muinainen asuinpaikka (talvikylä tms.). Tarkastuksen perusteella kaikki seikat nähdäkseni viittaavat siihen, että kyseessä voi olla kalmisto, kuten kansanperinne kertoo. Ainakin Ruijassa lappalaiset ovat käyttäneet kivi-röykkiöhautoja rautakaudelta 1500-luvulle saakka. Paikka olisi ehdottomasti kaivauksin tutkittava.

VILLISAARI

Kunta: Taivalkoski

Kylä: Jokijärvi

Maanomistaja: kyläkunnan hiekanottopaikka

Karttaliitteet 4 - 9 *Sgr. 593:*Valokuvat 9 - 24 (*neg. 2578: 10-34, 36-44*).Löydökset *ugrilaiset kot. 5582: 1-8*

Maisteri Matti Huurteen välittämän tiedon mukaan eräästä Jokijärven saaresta on lasten leikkien yhteydessä "kauan sitten" löytynyt rautaisia teräaseita, luultavasti keihäänkärkiä. Mahdollisesti tieto tarkoittaa T. I. Itkosen teoksessa Suomen lappalaiset I s. 94 lappalaisasuinpaikaksi mainittua Jokijärven Villisaari -nimistä saarta.

Villisaari sijaitsee Jokijärven länsiosassa Päätalon kyläryhmän Hoikkalan talon edustalla (tal. kartta, liite 4). Saari sijaitsee vain n. 50 m rannasta itään ja matalan veden aikana sen yhdistää mantereeseen kapea hiekkasärkkä (yleiskartta, liite 5; valok. 9 ja 10). Saari on muodoltaan soikeahko ja n. 150 x 100 m laaja. Pituusakselin suunta on luode-kaakko. Muodosta päätellen saari epäilemättä on harjumuodostelman kappale (yleiskartta, liite 5; pintaprofiili, liite 6; valok. 9 ja 10). Matalalta rantahietikolta saaren rinteet kohoavat verraten jyrkästi 11 - 12 m:n korkeuteen järven pinnasta. Saaren laki on tasainen, kuin veitsellä leikattu (pintaprofiili, liite 6; valok. 13, 15 ja 22). Maaperä on kokonaisuudessaan hienoa hiekkaa. Saaren jyrkät rinteet ja lakitasanteen luoteisosa kasvavat puolukkatyyppin mäntykangasta (valok. 9, 10 ja 18). Lakitasanteen keski- ja kaakkoisosa on puutonta nurmikkoa (valok. 22). Sortuneet rinteiden kohdat ovat kasvillisuutta vailla (valok. 10). Kokonaisuudessaan sekä saari että siltä avautuva näköala ovat hyvin kauniit, joten on Ymmärrettävää, että saaresta on tullut suosittu retkeilykohde. Kaakkoisosassa on lisäksi kyläkunnan yhteinen hiekanottopaikka.

Saaren lakitasanteella on 9 laakeata syvennystä (yleiskartta, liite 5; valok. 11-20). Syvennykset ovat yhtä soikeata (kوتا 3, valok. 15) lukuun ottamatta pyöreähköjä. Halkaisijaltaan ne ovat 1,3 - 3,9 m laajoja ja 10 - 55 cm syviä. Mainitut syvennykset ovat identtisiä Sodankylän Mutenian Juikentän kodanpohjien 1-4 kanssa ja ovat epäilyksittä myöskin kodanpohjia. (ks. kaivauskertomuksiani Kansatiet. osaston käsikirjoitusarkistossa ja Esihist. osaston top. arkistossa). Seuraava varaus on kuitenkin huomattava: tasanteen koillisosan kolme syvennystä (6-8, valok. 17-19) ovat paksun sammalen ja kangasturpeen johdosta varsin epäselviä, eikä näin ollen ole pääteltävissä onko mahdollisesti kysymys luonnollisesta pinnanmuodostuksesta. Luonnollinen syvennys saattaa myös olla kota 9, joka sekin siis on epävarma (valok.20).

Retkeilijöiden nuotiosijoja on eri puolilla lakitasannetta; varsin suosittu nuotiopaikka näyttää olevan kota 5:n syvennys, jonka reunat runsaan tulistelun johdosta ovat kuluneet muodottomiksi (valok. 16). Kota 3:n pituusakselille on joskus kaivettu ja jälleen täytetty vieläkin selvästi näkyvä oja (valok. 15). Hoikkalan isännän mukaan maisteri Korosuo on vuosia sitten paikalla käydessään kaivanut mainittua syvennystä "ja tutkinut, että se on lapinkota".

Koska maaperä on helposti kuluva ja paikka suosittu retkeilykohde ja yleinen hiekanottopaikka, katsoin maahan kaivettujen muinaisjäännösten olevan jossakin määrin uhanalaisia (hiekanotto on Hoikkalan isännän mukaan tosin ollut vähäistä hankalien kuljetusolojen takia). Tämän johdosta pidin koekaivausta tarpeellisenä. Kaivauksin tutkittiin lakitasanteen kaakkoisosassa vierekkäin sijaitsevat kodat 2 ja 9.

Kodat 2 ~~jax9~~ (yleiskartta, liite 5, pintakartta, liite 7; valok. 14) ~~jax20~~ kuului parhaiten säilyneisiin. Se oli halkaisi-

jaltaan n. 2,5 m laaja ja 15 cm syvä. Kota 9:n vastaavat mitat olivat n. 1,8 m ja 10 cm (yleiskartta, liite 5, pintakartta, liite 7; valok. 20). Varsinainen kaivaus rajoitettiin ainoastaan kota 2:n syvennykseen, joka kaivettiin neljänä sektorina; koeoja johdettiin kota 9:n läpi (kaivaustaso, liite 8; vrt. pintakartta, liite 7 ja yleiskartta, liite 5; valok. 23 ja 24). Kaksi profiilia piirrettiin (liite 9; vrt. liitteet 5, 7 ja 8). Profiili 1 (A-A₁) lävistää kummankin kodan; profiili 2 (B-B₁) leikkaa viimeksi mainitun suorassa kulmassa kodan 2 keskustassa.

Kaivauksessa todettiin seuraavaa.

Kodan 2 keskustassa oli turve- ja humuskerroksen alla vahva hiillos, jonka alla vielä oli nokista palomaata (liitteet 8 ja 9). Kysymyksessä on selvästi kiveämätön tulisija. Tämän ympärillä oli muutaman neliömetrin alalla noen sekaista likamaata. Likamaassa oli lieden ympärillä selvästi nähtävissä neljä pientä hiili- ja nokikuoppaa, joiden merkitys jäi epäselväksi. Likamaa rajoittui syvennykseen.

Tutkimuksen perusteella pidän ilmeisenä, että kysymyksessä todella on vanha kodansija, rakenteeltaan identtinen Sodankylän Mutenian Juikentän kodanpohjien 1 ja 3 kanssa (ks. edellä mainitut kaivauskertomukset). Juikentän kodansijojen kaltaista oli sekin, ettei kodan seinä- ja kattorakenteista tavattu jälkeäkään. Lähinnä tulee tällöin ajatelleeksi kevytrakenteista siirrettävää kotaa. Koska kodan kulttuurikerrokseen kuuluvia esinelöytöjä saatiin vain yksi kvartsi-iskos (turpeesta löytyi lyijykynänpätkä ja nikkelimarkka), ajoitus jää avoimeksi ellei kodanpohjan muoto ja rakenne - matala laakea asuinkuoppa - aineiston karttuessa osoittaudu ajoittavaksi tekijäksi. Tulisijasta ja likamaakerroksesta otettiin hiilinäyte mahdollista C 14-ajoitusta silmällä pitäen.

Myös kodan 9 keskustassa oli turve- ja humuskerroksen alla

tulisijan hiiliesiintymä. Tämä oli kuitenkin huomattavasti pienempi kuin edellä selostetussa tapauksessa, eikä varsinaista liika- tai palomaakerrosta ollut havaittavissa (profiili 1, liite 9). Kysymyksessä näyttää olevan tilapäisluontoinen tulisija, joka on sijoitettu mahdollisesti varta vasten tehtyyn syvennykseen. Varsin epävarmaa on tulkita se tilapäisen~~kin~~ lyhyen aikaa käytetyn kevytrakenteisen kodan sijaksi (vrt. yllä). Mikään ei toisaalta vastusta tällaista tulkintaa.

Kota 1:n kaakkoispuolella näkyi hiekanottopaikan yläreunan profiilissa vahvaa palomaata (yleiskartta, liite 3; valok. 21). Mahdollisesti on kysymys hävinneen kodansijan rippeistä.

Kaivausosalta löytyneen kvartsi-iskoksen lisäksi löytyi saaren koillispuolen sortuneesta törmästä sekä sädekiviliuskeen kappale että kaksi kvartsinpalaa, joita ilmeisesti on työstetty kivikautisin menetelmin.

Kuvatun tyyppisten kodansijojen ja asuinpaikkojen tuntemus on toistaiseksi varsin vähäinen. Siksi olisi suotavaa, että Villisaaren lakitasanteella suoritettaisiin laajempia kaivaustutkimuksia. Tämä on sitäkin tähdellisempää, koska Kysymyksessä on uhanalainen muinaisjäännösryhmä (ks. yllä).

SIMOSENKOSKI

Kunta: Taivalkoski

Kylä: Jokijärvi

Talo: Suojala

Karttaliite 4^{Sgr. 593:}Valokuva 25 (~~3528~~:35)

Tyräjärvestä Jokijärven länsipäähän laskevan Tyräjoen alajuoksulla n. 700 m joen suusta Simosenrannan kyläryhmän kohdalla on Simosenkoski. Kosken etelärannan törmässä Suojalan talon kohdalla on ainakin neljä kuoppaa (tal. kartta, liite 4; valok. 25). Suojalan isännät Kalle Kemppainen ja Aaro Keskisimonen, jotka ilmoittivat muinaisjäännösryhmästä, kertoivat että kuopat perimätiedon mukaan ovat olleet lappalaisten asuinkuoppia. Saman perimätiedon mukaan Simosenkoskessa on ollut lappalaisten siika-apaja. Kalaa nostettiin apajasta mahdolltomasti ja tavallinen talikkokin kävi atraimesta. Jos eivät lappalaiset olleet saaneet kalaa pistettyään pyynnin alussa talikolla umpimähkään veteen kolme kertaa, ei heidän mielestään enää kannattanut jatkaa päivän pyyntiä.

Tarkastuksessa saatoin todeta, että kuopat, jotka ovat halkaisijaltaan 1,5 - 2 m laajoja, sammaltumisen ja arvattavasti myös sortumisen johdosta erottuivat varsin heikosti. Suurimpaan kuoppaan on sijoitettu pyykkipata, minkä johdosta kuoppa on joutunut kulutukselle alttiiksi. Pensaikko esti valokuvauksen. Kuopat ovat ihmistyötä, joten perimätieto saattaa olla todenperäinen: kuopat voisivat olla osaksi rinteeseen kaivettujen korsu- maisten asumusten sijoja. Pintatarkastuksen perusteella kuoppien luonne ei kuitenkaan ollut varmasti pääteltävissä. On myös epävarmaa, missä määrin kaivaustutkimus voisi valaista asiaa.

RIITAAH HARJU

Kunta: Taivalkoski

Kylä: Jokijärvi

Karttaliite 4

Tyräjoen suusta alkaa pääsuuntanaan etelä kaaren muotoinen ja n. kilometrin pituinen Riitaan harju (tal. kartta, liite 4). Suojalan isäntien Kalle Kemppaisen ja Aaro Keskisimosen tiedonannon mukaan harjussa on pyyntikuoppia. En ole käynyt paikalla.

Tyräskylä
LINNEN BANK

TALLISKOTAKENTTÄ

Kunta: Kuusamo

Kylä: Kivilahti

Talo: Kanerva

Maanomistaja: Väinö Kivilahti

Karttaliitteet 10 - 11

Valokuvat 26 - 30 (^{Sg. 593:} ~~25-28~~: 45-51)

Itkosen muistion mukaan "Tallis-(Talvis-)kotakenttä, tarinain mukaan käräjäpaikka, on Ylikitkajärven Kivilahden lähellä... Lieneekö ollut Kitkan kylän (nyk. Posio) asuinpaikka?" Kivilahden kylästä oppaaksi saamani nuori isäntä tunsipaikan ja siihen liittyvän lappalaisasutusta koskevan perimätiedon.

Noin 3 km luoteeseen Kivilahden perukasta on pieni Talliskotalampi. Talliskotakenttä sijaitsee n. 60 m lammesta pohjoiseen loivasti rantaan päin viettävässä maastossa (yleiskartta, liite 10 pintaprofiili, liite 11). Vallitsevasta metsätyypistä - kuivasta mäntykankaasta - kenttä eroittuu heleänä heinää ja vattupensaita kasvavana läikkänä (valok. 26). Tämän länsi-itä-suuntaisen alueen pituus on n. 85 m ja leveys n. 18 m (länsipää) - n. 38 m (itäpää). Heinikossa on paljon järeitä kuusenkantoja ja hakkuujätteitä, jotka osoittavat, että paikalla ennen on ollut kuusikko (esim. valok. 28). Oppaan kuvauksen mukaan paikalla onkin kasvanut järeä ja synkkä kuusikko, joka jyrkästi erottui ympäröivästä mäntykankaasta. Tilanne on siis ollut sama kuin esim. Sodankylän Kyläselässä (ks. inventointikertomustani Kansatiet. osaston käsikirjoitusarkistossa). Talliskotakentän kuusikko hakattiin 1950-luvun keskivaiheilla, sen jälkeen kun isojako oli suoritettu alueella.

Alueen itäosassa sijaitsee soikea n. 5 x 4 m laaja ja n. 80cm korkea kaakko-luode-suuntainen kiviraunio. Koska se on tiheän vatukon peittämä, se näyttää paljon suuremmalta (yleiskartta,

liite 10, pintaprofiili, liite 11; valok. 26-29). Röykkiö on ladottu kahden nyrkin - pään kokoisista kivistä. Kivet ovat paltaneita. Röykkiön kyljessä on selviä merkkejä siitä, että sitä on pengottu (valok. 30). Oppaani kertoi itse olleensa lapsena uteliaan poikajoukon mukana "tutkimassa" röykkiötä. Mitään ei ollut löytynyt ja aiheutettu vahinko näyttää olevan pieni. Saatuaan asiasta tiedon kylän isännät olivat uhanneet selkäsaunalla jos tapaus toistuisi.

Selostettu kiviröykkiö on epäilemättä kodan kiukaan jäännös. Se on rakenteeltaan ja muodoltaan identtinen Sodankylän Kylässelän kiukaitten kanssa (ks. yllä mainittu kertomus). Itkosen muistion mukaan Talliskotakentässä "on kodanpohjat neliömäiset, liesi keskellä tai nurkassa." Varsinaisia kodan rakenteiden jäännöksiä ei ollut pintatarkastuksen perusteella todettavissa kiukaan yhteydessä eikä muuallakaan kentän alueella.

Oppaan kertoman mukaan kentässä on edellä selostetun röykkiön lisäksi ollut muitakin kiukaita; täsmällistä lukumäärää hän ei muistanut. Ne ovat kaikki olleet edellä selostettua pienempiä ja kuusikon hakkuun jälkeen ne ovat olleet vaikeat löytää. Tarkastuskäynnilläni niitä ei löytynyt.

LIITTOUOMA

Kunta: Rovaniemen mlk.

Autonkuljettaja Pertti Hoppula Sodankylän kirkonkylän tak-sista ilmoitti ennen tuntemattomasta lappalaisten talvikylän paikasta.

Kittilän, Sodankylän ja Rovaniemen kuntien yhteinen rajapiste on Liittovaaran laella. Liittovaarasta 2-3 km kaakkoon sijaitsee Liittouoma-niminen suo, jonka laidalla on muutamien viisikulmaisten kotien sijoja; tarkkaa lukua tiedonantaja, joka itse on käynyt paikalla, ei muistanut. Paikalle pääsee parhaiten Kukasjärveltä (lähellä Unaria) käsin seuraamalla Rovaniemen - Sodankylän rajalinjaa länteen päin ~~kuusijärven suon kautta~~ ja kääntymällä n. 2 km:n päässä Liittovaarasta etelään ja kulkemalla 1,5 - 2 km Liittouomaan.

Paikan ja siihen liittyvät perimätiedot tuntee parhaiten Kukasjärven isäntä Eevertti Kuusela.

Paikallisen perimätiedon mukaan kodanpohjat ovat n. 200 vuotta vanhoja.

SÄYNÄJÄLUIKONKUMPU

Kunta: Sodankylä

Kylä: Mutenia

Talo: Tapio

Omistaja: Kemijoki OY

Valokuvat 31 - 37 (^{Sy. 593:}~~3572/52-57~~)Löydökset ^{uusi-laitet kok 5587:9}

Säynäjäluiikonkumpu on n. 270 m pitkä ja 80 m leveä lounas-koillinen-suuntainen kuusikkoinen harjanne. Se sijaitsee Mutenianjoen länsipuolella linnuntietä 2 km Muteniasta pohjoiseen ja 3 km Sompiojärvestä etelään aapojen keskellä. Kummun koillispää on n. 100 m Mutenianjoesta lounaaseen.

Kummun harjalla on lähes 200 m:n matkalla 7 pyyntikuoppaa 1. viepperhautaa, jotka olen numeroinut 1-7 koillisesta alkaen (valok. 31-37). Kuoppa 1 on n. 150 m lounaaseen Mutenianjoesta. Seuraavassa kuoppien väliset etäisyydet koillisesta alkaen:

1-2	n. 40 m
2-3	n. 35 m
3-4	n. 12 m
4-5	n. 15 m
5-6	n. 85 m
6-7	n. 12 m

Kuopat ovat yleensä harjanteen tasaisella laella. Muodoltaan ne ovat pyöreitä ja suppilomaisia. Halkaisijaltaan ne ovat 4-6 m laajoja ja 50-70 cm syviä (valok. 31, 33-37). Poikkeuksellinen on luoteeseen viettävään rinteeseen kaivettu soikea, 5x9 m laaja hauta 2 (valok. 32).

Jokaisen kuopan pohjalle tehtiin koekuoppa pyyntikuoppien rakenteen selvittämiseksi. Kuopat on kaivettu moreeniin. Alkuperäisestä muodosta ei saatu selvyttä, mutta seinämät ovat arvatavasti sortuneet ja loiventuneet kuoppien jäätyä käytöstä. Tukirakenteista ei niinkään tavattu jälkiä. Pyyntikuopan 1 pohjalta kangasturve- ja humuskerroksen ja moreenin rajalta tavattiin

hiiliä, joista otettiin talteen näyte mahdollista C 14-ajoitusta varten. Hiillos on syntynyt kuopan moreenipohjalle ennenkuin nykyinen 15 cm paksu turve ja humus on alkanut muodostua. Pyyntikuop^{an}~~ien~~ käyttöajan suhteen hiiliajoitus olisi terminus ante quem. Mikään ei toisaalta osoita pyyntikuopan varsinaista käyttöaikaa: hiillos on voinut syntyä kuopan seinämien sortumisen jälkeen. Tämä lieneekin todennäköisintä, sillä alkuperäisellä pohjalla ollut hiillos olisi epäilemättä peittynyt seinämistä sortuvan hiekan alle. Lisäksi on huomattava, että selostetun tapaiset kuopat ovat kulkijoille mitä otollisimpia ja suojaisimpia tulistelupaikkoja (vrt. yllä Villisaari). Humuskerroksen paksuus ja konsistenssi osoittavat kuitenkin, ettei sen alta löytynyt hiillos ole syntynyt ainakaan nykyään elävien aikana.

Säynäjälukonkummusta runsaat 2 km pohjoiseen sijaitsee Mutenianjoen itäpuolella Juikenttä, jossa on ollut keskiaikainen lapinkylä ja lisäksi asutusta viimeisillä esikristillisillä vuosisadoilla (ks. edellä mainitut kaivauskertomukset). Edellä selostetut pyyntikuopat voisivat kuulua jommankumman asutuksen yhteyteen; varsinkin keskiaikaisista kodansijoista on löytynyt paljon peuran luita.

SEILONEN 1

Kunta: Utsjoki

Kylä: Outakoski (Karigasniemi)

Talo: Seilosenmäki

Omistaja: Reino Seilonen, os. Karigasniemi

Karttaliite 12

Valokuvat 38 - 40 (^{Sgr. 593:} ~~578-58-63~~)

Runsas 2 km linnuntietä Karigasniemestä luoteeseen on Inarijoen itäpuolisen rantatörmän päällä Reino Seilosen tila Seilosenmäki. Rantatörmän ja sen takana olevan ylemmän törmän välinen 150 - 200 m leveä tasanne on raivattu heinäpelloksi, joka luoteessa alkaa Pullinojasta ja jatkuu siitä kaakkoon n. 500 m (tal. kartta, liite 12; valok. 38).

Kun selostettua heinäpeltoa raivattiin v. 1951, löytyi alueen itäosasta läheltä rantatörmää kaksi kodansijaa, jotka R. Seilonen kiinnostuksesta tutki paikan velttauksen yhteydessä (valok. 38). Alla oleva perustuu R. Seilosen kertomukseen.

Ennen raivausta paikalla kasvoi komeata ja kaunista koivikkoja. Velttauksessa ilmeni, että kahdesta laakeasta halkaisijaltaan muutaman metrin laajuudesta maakummusta tuli esiin palaneita kiviä n. 50 cm:n syvyydestä. Kummuista suurempi oli n. 4 m:n päässä törmän reunasta ja viimeksi mainitusta kymmenkunta metriä kaakkoon oleva pienempi kumpu kymmenisen metrin päässä törmän reunasta (valok. 39, 40). Koska muinaisjännökset ovat täydellisesti hävitettyjä, ei ollut syytä piirtää karttaa alueesta. R. Seilonen tutki huolellisesti kummuista isomman.

Kummun sisästä tuli siis velttauksessa palaneita kiviä. Kummun maa-aines oli koostumukseltaan sen laatuista, että kaivaja katsoi kysymyksessä olevan luhistuneen ja maatuneen turvekodan, "samantapainen kuin ne, joita täällä näkee muutamien järvien rannoilla." Kodansijan keskellä oli kivetty liesi, kuvan osoittamaa muotoa.

Liesi käsitti isohkoista kivistä ladotun suorakaiteen muotoisen reunakiveyksen - ulkomitat n. 70 x 100 m - jonka sisäpuolella oli pienistä kivistä ladottu pohjakiveys. Kivet olivat palaneita, ja liedessä oli hiiliä. Lieden pituusakseli oli kohtisuoraan rantatörmää vastaan. Rantatörmän puoleisesta (kaakkois-) päädystä alkoi törmän reunaan asti ulottuva kapea kaivanto, jonka kaivaja tulkitsi jonkinlaiseksi vetoa parantavaksi "ilmahormiksi". Lieden keskellä oli ollut käsivarren paksuinen katajan juuri. Sen mukaan kodansijan ajoituksen terminus ante quem sijoittuu ainakin parin vuosisadan tuolle puolen, sillä kataja on varsin hidaskasvuinen eikä lyhyessä ajassa voi saavuttaa sellaista paksuutta.

Pienempi kumpu ei tullut yhtä huolellisesti tutkituksi kuin edellä selostettu. Se oli kuitenkin myös selvästi samanlainen turvekodan jäännös. Tulisijaan ei liene johtanut "ilmahormia".

Esinelöydöksiä ei saatu kummastakaan kodansijasta.

SEILONEN 2

Kunta: Utsjoki

Kylä: Outakoski (Karigasniemi)

Talo: Seilosenmäki

Omistaja: Reino Seilonen, os. Karigasniemi

Karttaliite 12 ^{Sq. 593:}Valokuva 41 (~~3578~~: 64-65)

Edellisen löytöpaikan yhteydessä selostetun raivatun alan pohjoiskolkassa Pullinojan kaakkoispuolella on pohjois-eteläsuuntaisen n. metrin korkuisen törmän päällä olevalla tasanteella kolmiomainen perunamaa. Tasanne rajoittuu idässä edellä mainittuun ylempään törmään ja kaakossa palstatiehen (tal. kartta, liite 12; valok. 41). Alan velttauksessa v. 1951 tuli veltan syvyydestä päivänvaloon 6 kivettyä tulisijaa, joita R. Seilonen nimitti ulkonuotioiksi. Esinelöydöksiä ei saatu; Seilonen ei myöskään muistanut huomanneensa kvartseja esiintyneen paikalla.

Loivasti jokeen päin viettävällä raivatulla tasanteella on monta hieman erisuuntaista ja toistensa takana olevaa matalaa törmää (valok. 38, 41). Ne ovat kaikki luultavasti eriaikaisia vanhoja joen rantatörmä, sillä ko. paikan helposti syöpyvässä hiekkamaassa joki on voinut siirtää uomaansa monia kertoja. Uoman asteittaisesta siirtymisestä on esimerkkejä viime vuosilakin. On mahdollista, että selostettava asuinpaikka liittyy vanhaan rantatörmään, ts. että ranta on ollut löytökohdan länsireunassa olevan törmän kohdalla juuri liesien käyttöaikana.

KANSAKOULU

Kunta: Utsjoki

Kylä: Outakoski (Karigasniemi)

Tila: Kansakoulu

Karttaliitteet 12 - 14

Valokuvat 42 - 49 (Sg. 593: ~~5577:66-75~~)Löydökset *agrilaiset kot. 5587:10*

Karigasniemen kansakoulu sijaitsee n. 2,5 km Karigasniemestä pohjoisluoteeseen Rovisuvantoon vievän tien itäpuolella. Koulun palstaa rajoittaa pohjoisessa Pullinoja (ks. yllä), joka tässä kohden virtaa jyrkkien hiekkatörmien välisessä notkossa. Kuiva mäntykangas on paikan vallitseva metsätyyppi; maaperä on hiekkaa. Täällä, n. 45 m kansakoulun päärakennuksesta pohjoiseen ja n. 5 m Pullinojan törmän reunasta oli kangasmaassa pieni pyöreäpohjainen kuopanne (tal. kartta, liite 12, yleiskartta, liite 13, pintakartta, liite 14/1; valok. 42 - 44). Reino Seilonen (ks. yllä) oli jo aikaisemmin kiinnittänyt huomionsa mainittuun kuoppaan ja epäillyt sen syntyneen ihmiskäden kautta. Hänen opastuksestaan kuoppa löytyi. Paikalla suoritettiin koekaivaus.

Mainittu kuopanne oli halkaisijaltaan n. 1,5 m laaja ja n. 35 cm syvä (pintakartta, liite 14/1, profiili, liite 14/3). Kaivaus aloitettiin kaivamalla 2,5 m pitkä koeoja kuopanteen poikki suunnassa lounas-koillinen (kaivaustaso, liite 14/2; valok. 45). Koska koeojasta todettiin liesikiveyksen olemassaolo, kaivausta laajennettiin niin, että paljastettiin ensin kuopanteen kaakkoispuolisko, minkä jälkeen piirrettiin profiili. Tämän jälkeen paljastettiin kuopanteen luoteispuolisko (kaivaustaso, liite 14/2, profiili, liite 14/3; valok. 46). Keskeltä 15 cm ja laidoilta 10 cm paksun turve- ja humuskerroksen alla oli kuopanteen pohjalla soikea länsi-itä-suuntainen 125 x 100 cm laaja kivetty liesi (kaivaustaso, liite 14/2, profiili, liite 14/3).

valok. 47-49). Kivet olivat halkaisijaltaan 10 - 20 cm:n suuruisia. Ne olivat vahvasti palaneita. Kivien välissä ja alla oli hiillosta, josta otettiin näyte. Lieden ympärillä oli pienellä alalla palomaata ohuen huuhtoutuneen hiekkakerroksen alla (profiili, liite 14/3).

Tutkittu liesikuoppa muistuttaa läheisesti sekä tämän kertomuksen alussa selostettuja Taivalkosken Villisaaren kodansijoja että toisessa kertomuksessa selostettuja Sodankylän Mutenian Juikentän kodansijoja. Samantapaisesta kodansijasta on ~~eräitä~~ ^{mahdolli-} sesti ~~eräitä~~ tässäkin kysymys. Edellä mainituissa paikoissa kodansijoja on ollut ryhmä, tässä tapauksessa on kyse yksinäisestä liedestä tai kodansijasta. Esinelöytöjä ei tehty.

Tutkimuksen jälkeen purkamaton liesi peitettiin.

Sodankylä
LINNEN BANK

TSIUHTAVAARA

Itkosen muistiossa mainitaan Inarin ja Utsjoen rajan tuntumassa Inarijoen ja Tsiuhtavaaran välissä sijaitseva kivilatomusryhmä, jonka mm. metsänhoitaja Ranttila tuntee. Karigasniemen matkani päätarkoituksena olikin päästä tarkastamaan ja kartoittamaan mainittu paikka.

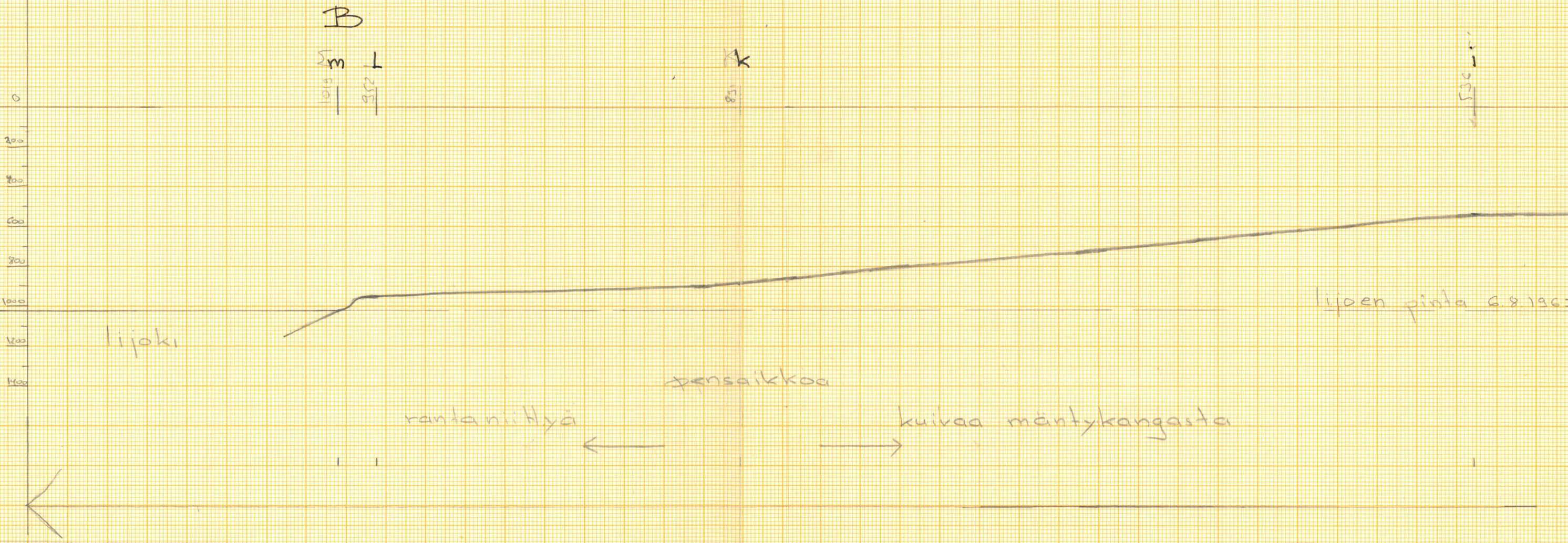
Karigasniemessä tapasin sattumalta metsänhoitaja Ranttilan, jolta sain tietää, että Oulun museon johtaja Ahti Paulaharju on kartoittanut paikan sekä kaivauksin tutkinut muutamia latomuksia. Ranttilan mukaan Paulaharjun tarkoituksena on jatkaa kaivauksia paikalla.

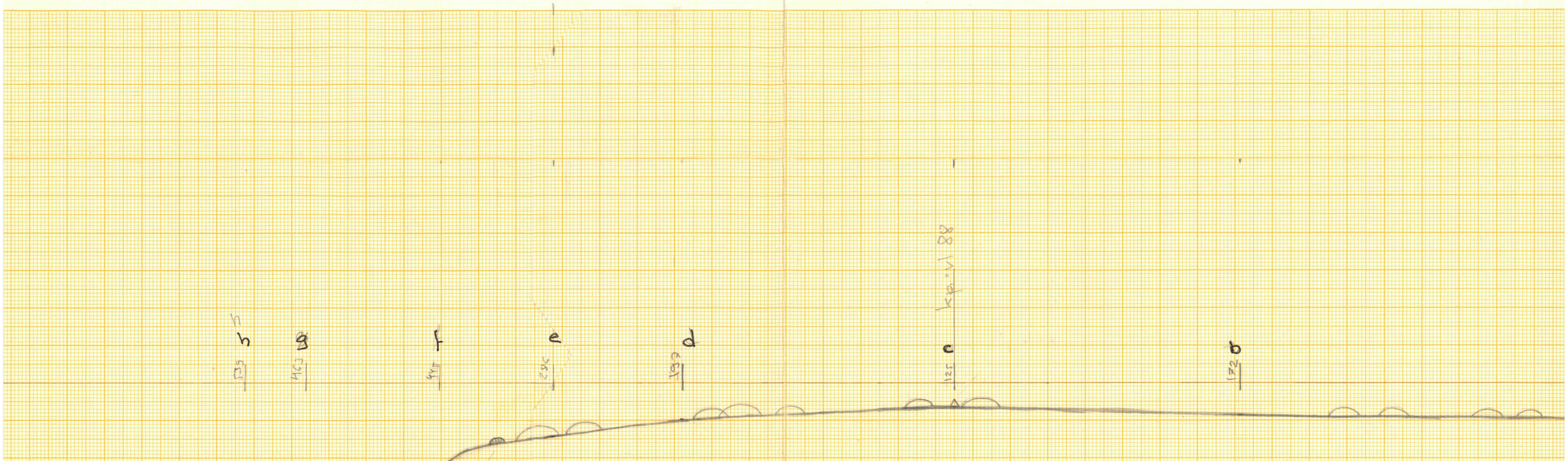
Näin ollen katsoin, ettei Paulaharjun toimista ja tutkimuksista tietämättömänä ollut asiallista kuluttaa aikaa ja varoja käymällä pitkän ja hankalan matkan takana sijaitsevalla paikalla. Kansatieteellisen osaston on syytä hankkia tiedot Paulaharjun tai Oulun museon sekä puheena olevaan että mahdollisesti muihinkin muinaisjäännöksiin kohdistuneista tutkimuksista.

TAIVALKOSKI
TURVAKONALUS

Pintaprofiili: A-B (ks. yleiskartta)
mittakaava 1:200
kp. kanto = vt. 88
C. Caupel 1963

Kartomuksen liite no 3.

s
123

g
131

f
141

p
152

o
167

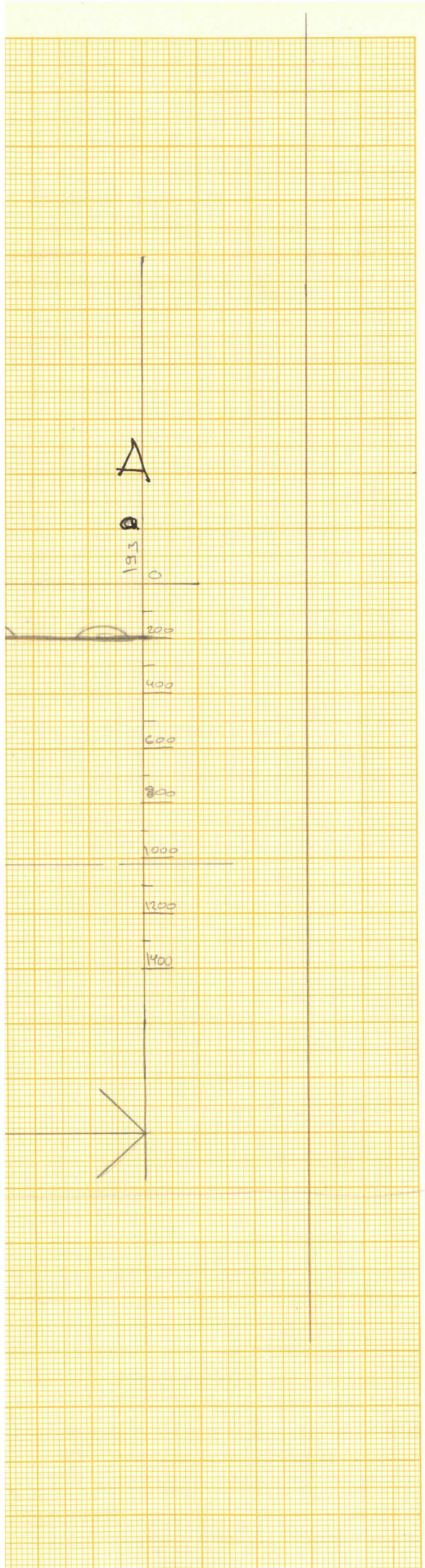
o
125

o
172

kiviadot

kaavamaisesti interpoloituja rannioita

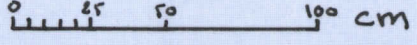
168,6m

TAIVALKOSKI, Jokijärvi

VILLISAARI

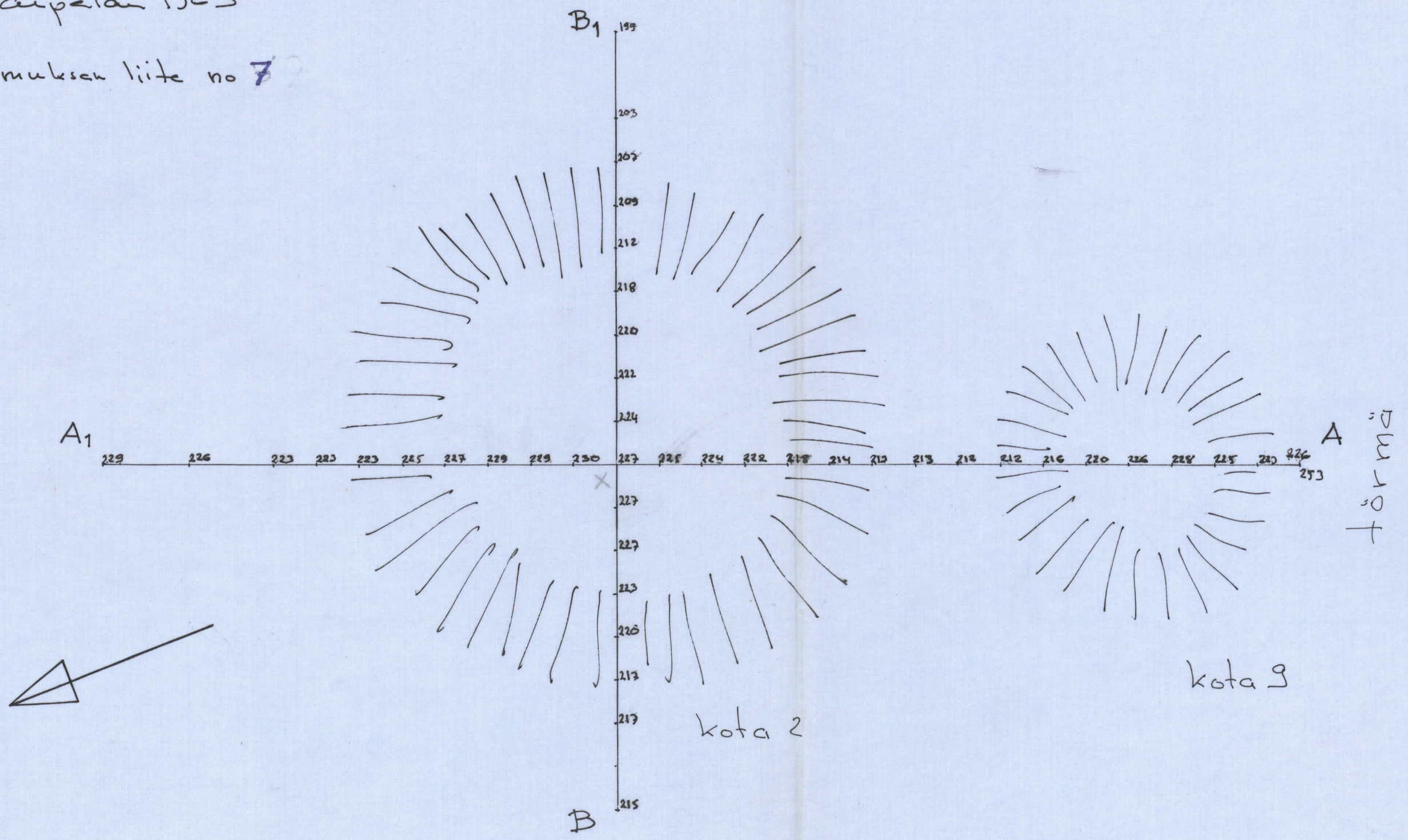
kodan pohjat 2 ja 9 (pintakarhat)

mittakaava 1:25 cm

kp. = kanto = vl. 123

C. Carpelan 1903

kertomuksen liite no 7

TAIVALKOSKI, Jokijärvi

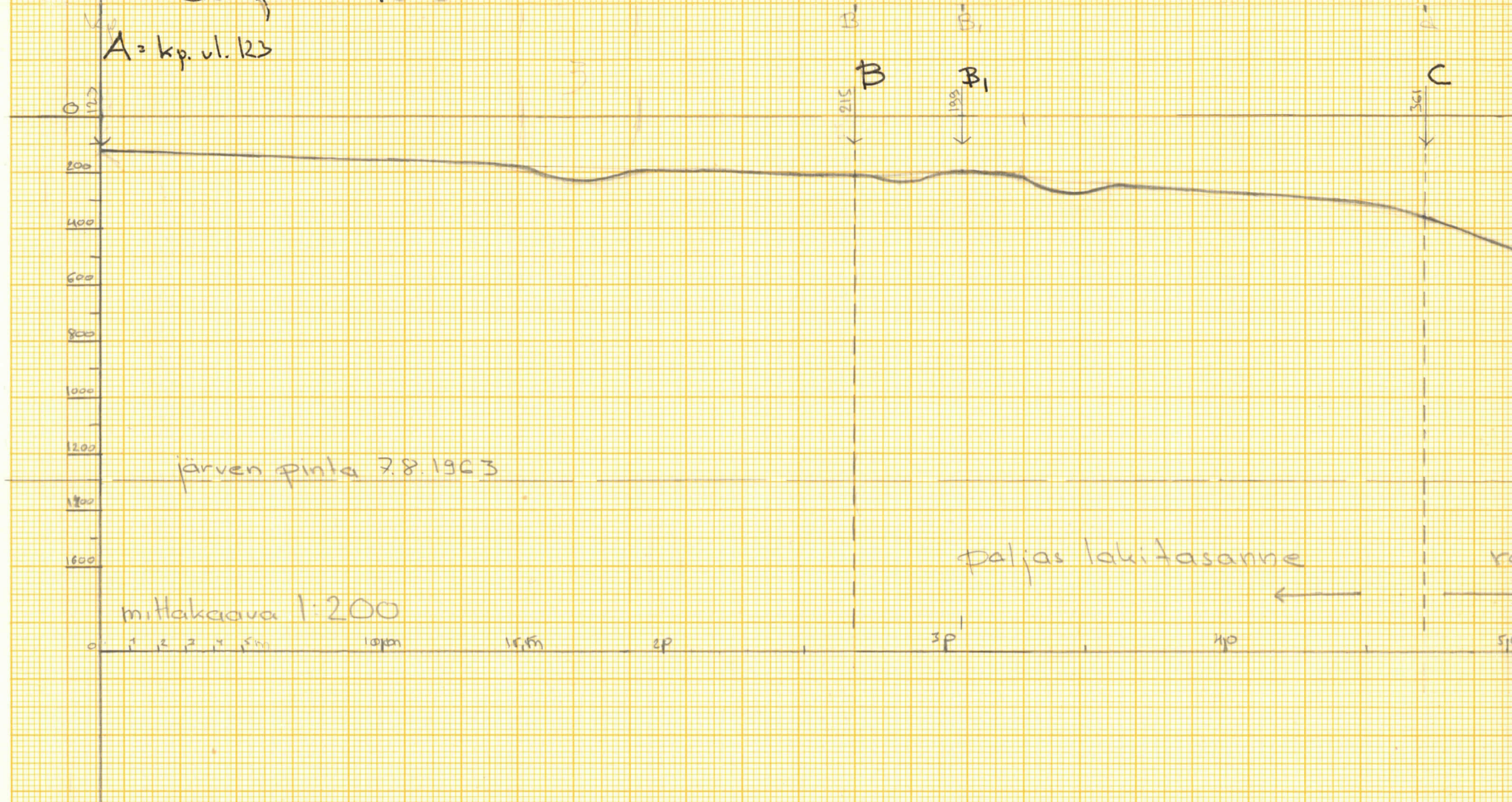
kertomuksen liite no 66

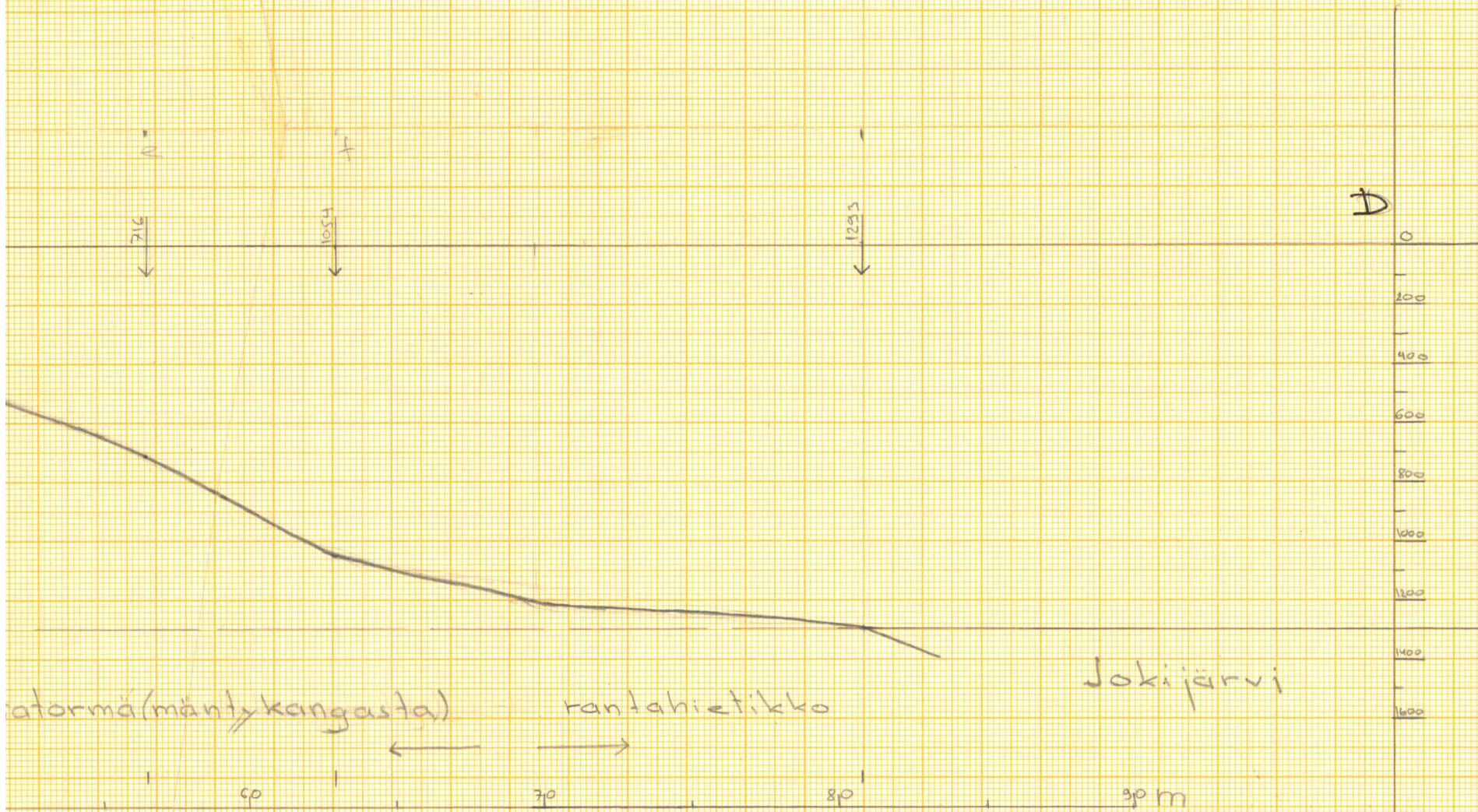
VILLISAARI

pintaprofiili A-B-C-D (ks. yleiskartta, liite 3)
kp. kanto = vl. 123

C Carpelan 1963

A = kp. vl. 123

TAIVALKOSKI, Jokijärvi

VILLISAARI

kodan pohja 2 (kaivaustaso)

mittakaava: 25

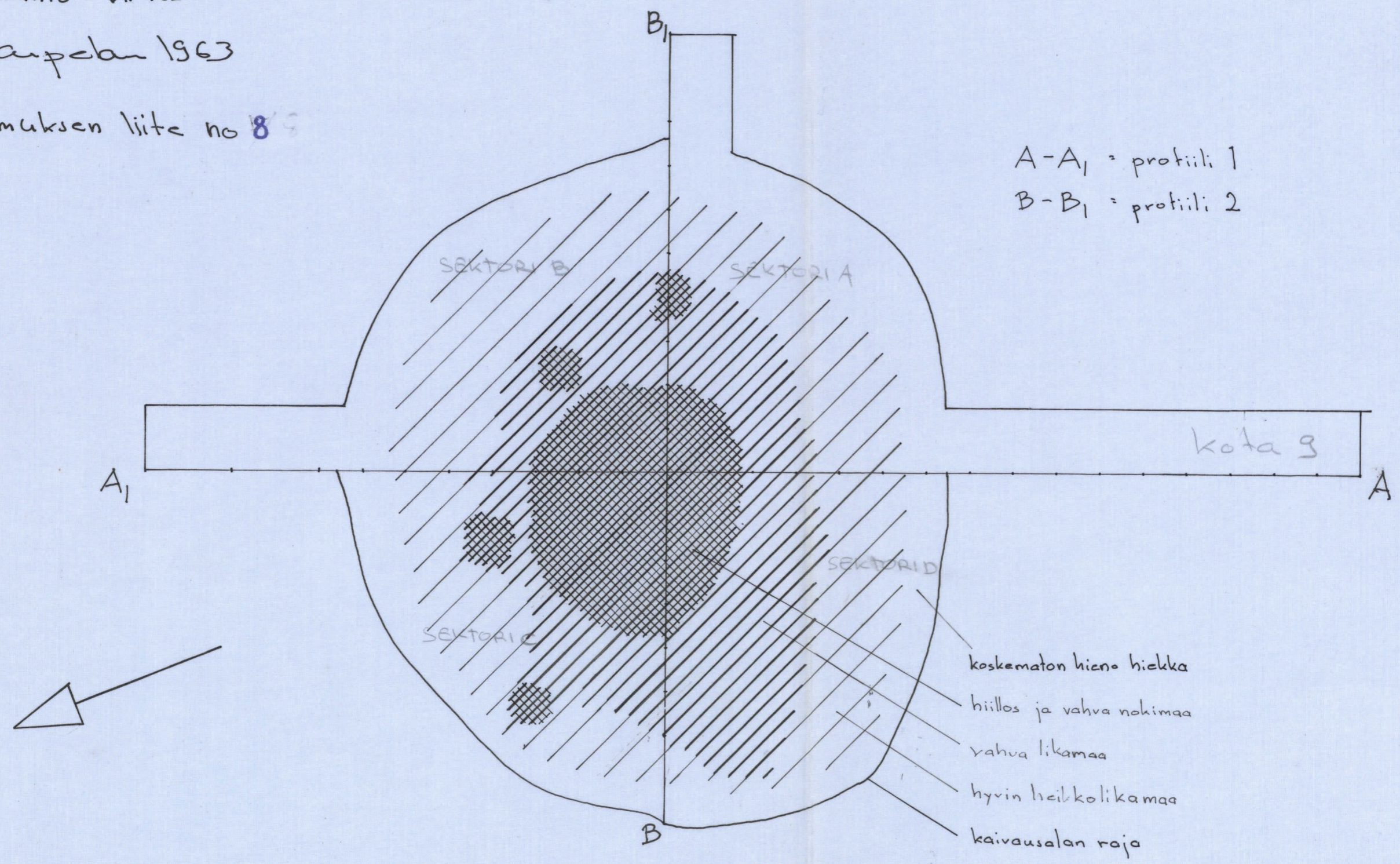
kp. = kanto = vl. 123

C. Carpelan 1963

Kerromuksen liite no 85

A-A₁ = profiili 1

B-B₁ = profiili 2

- koskematon hieno hiekka
- hiillos ja vahva nokimaa
- vahva likamaa
- hyvin heikkolikamaa
- kaivausalan raja

RAIVALKOSKI, Jokijärvi
VILLISAARI

hp. kanto = ul. 123

C. Caupelan 1963

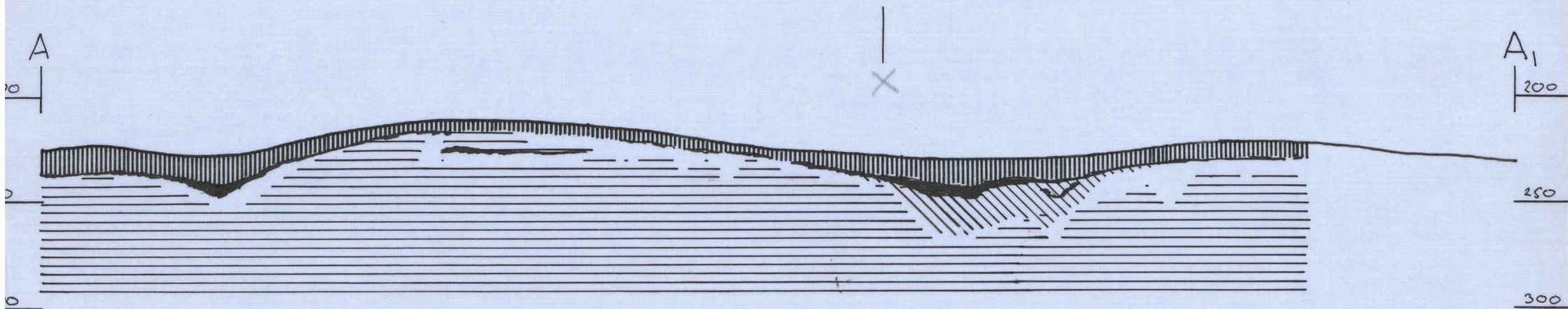
kaivauksen profiilit, mittakaava 1:25
0 25 50 100 cm

kertomuksen liite no 93

Profiili 1

kota 9

kota 2

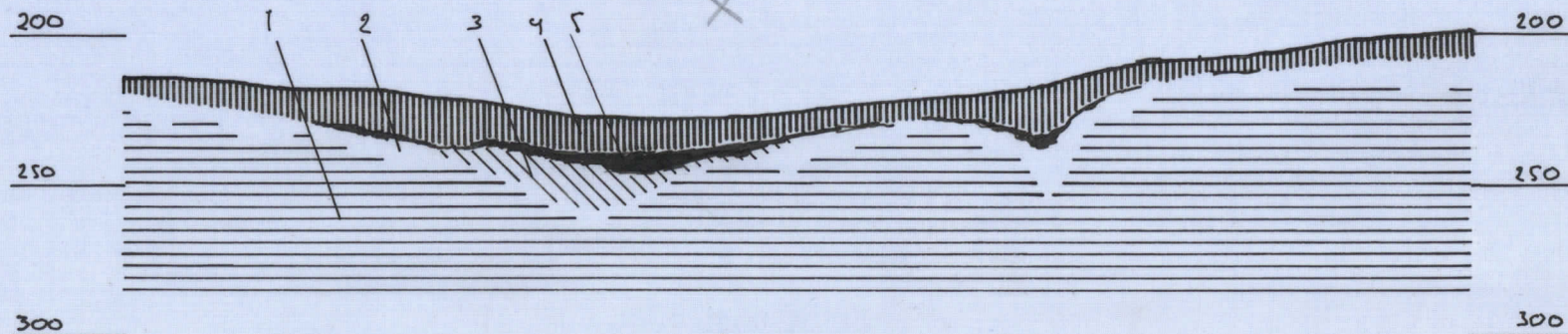

Profiili 2

B
150

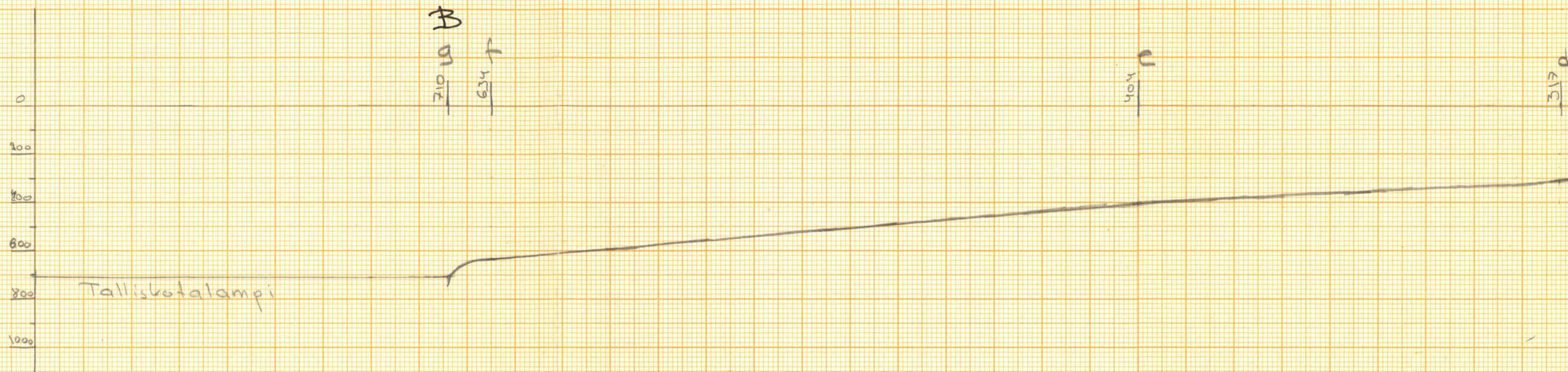
B1
150

kota 2

1. kostematon hieno liette
2. hirtontaunt liette
3. palomaa
4. hiillos
5. turve ja lehmus

Talliskotakenttä - 63

KUUSAMO

Kivilahti

TALLISKOTAKENTTÄ

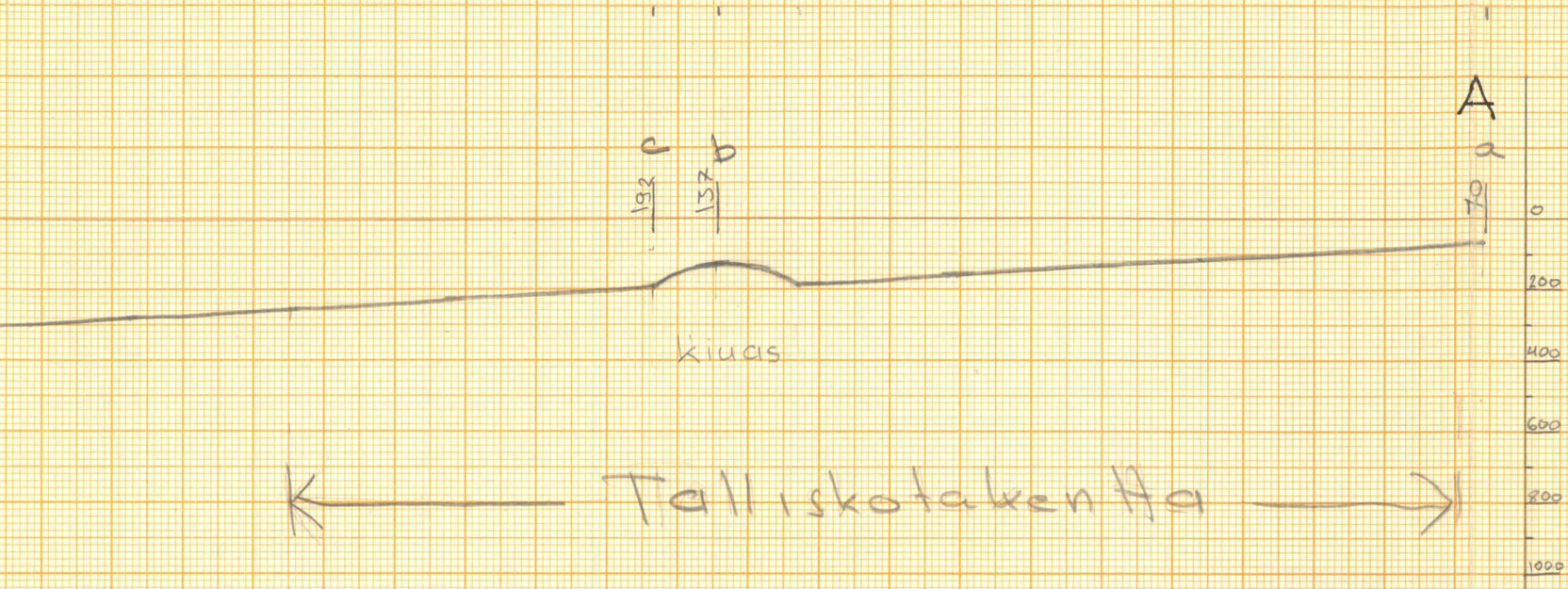
pinteprofiili A-B (ks. yleiskartta)

1:200 p m

kp - karto = ul. 144

C. Caipelan 1963

Kertomuksen liike no 11

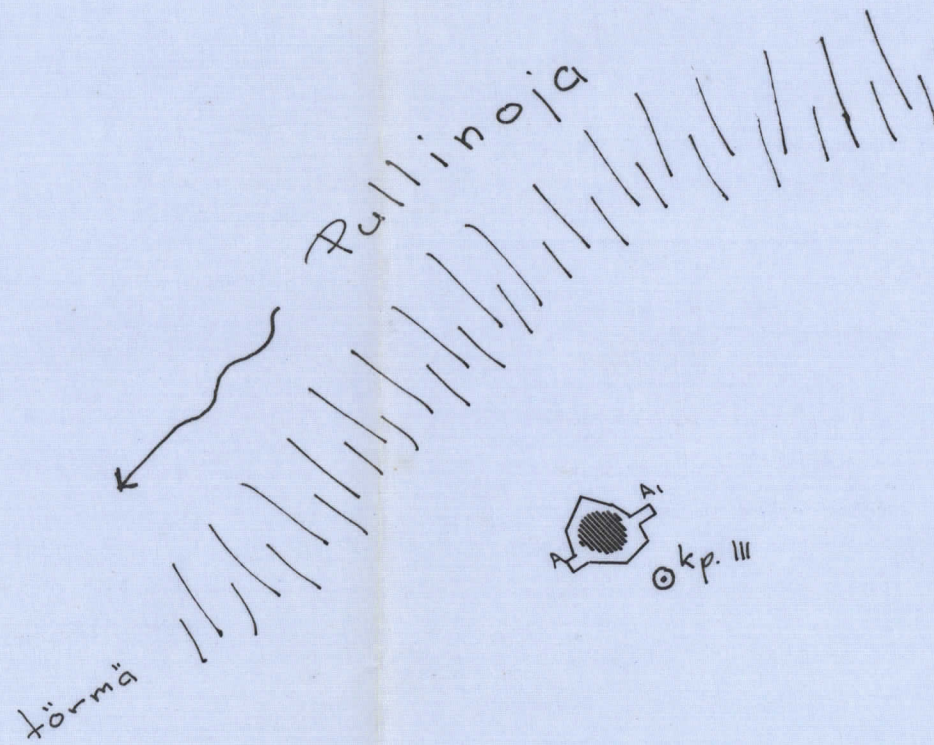
KARIGASNIEMI KANSAKOULU

yleiskartta 1:200
0 5 10 15 m

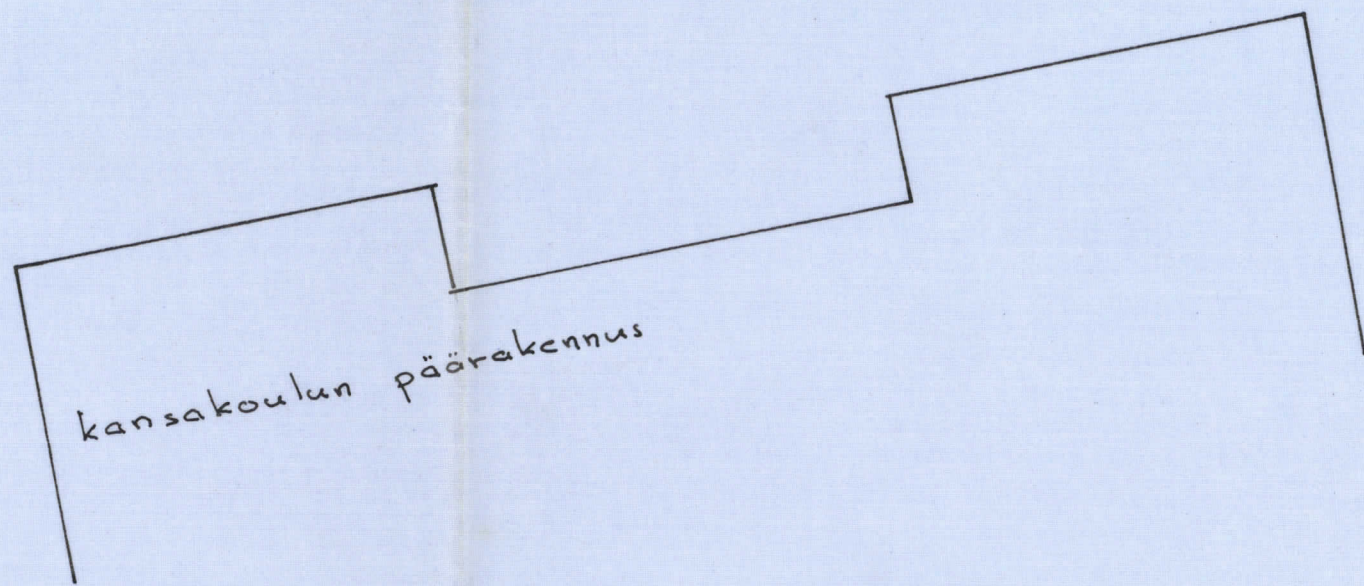
kp. = kanto = vl. III

C. Caupelari 1963

karttomuksen liite no 13

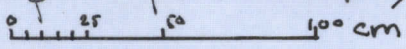

mäntykangasta

kansakoulun päärakennus

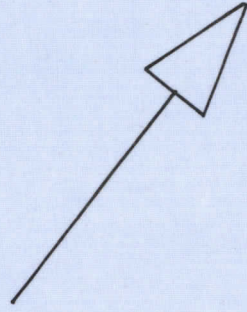
KANSAKOULU

liesikuopan pintakartha, kaivaustaso ja profiili
 1:25

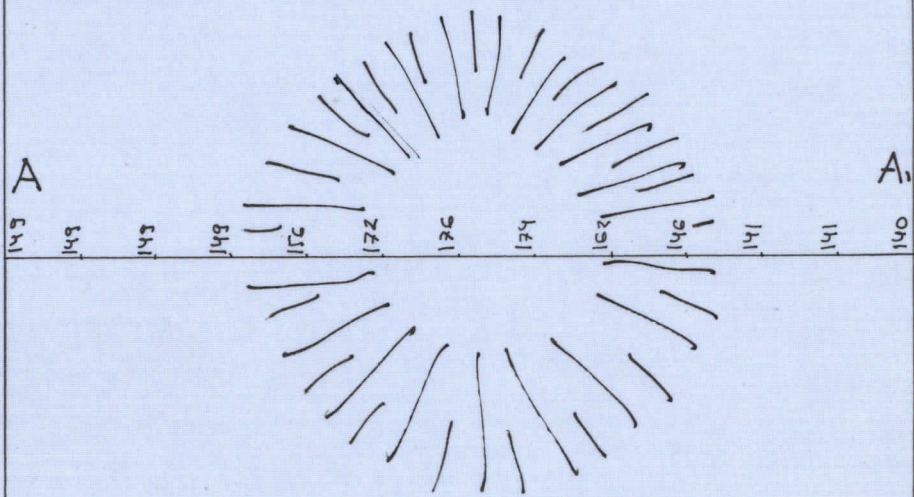
kp = kanto = vl. III

C. Cayrelan 1963

Kertomuksen liite no ~~14~~ 14

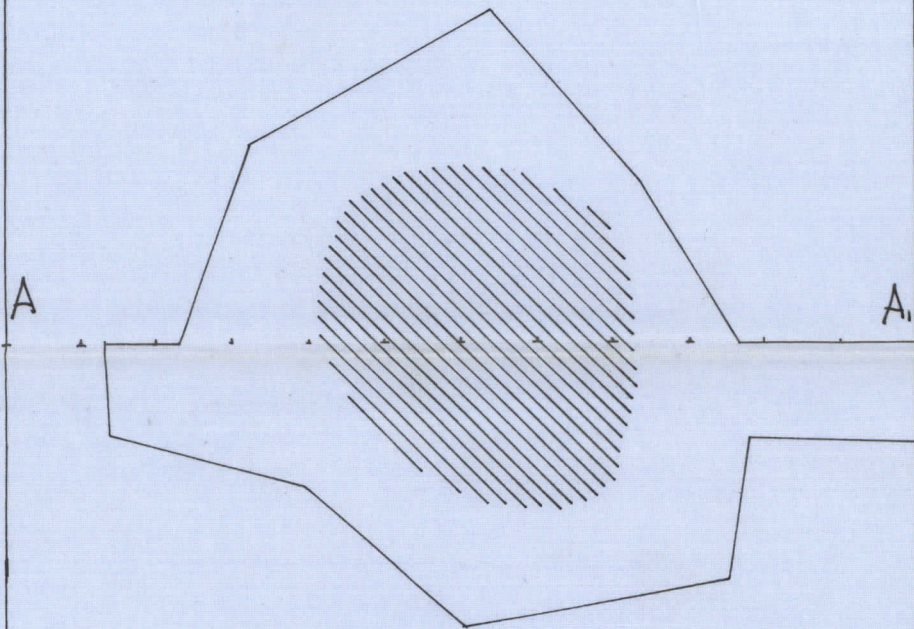

(1) pintakartha

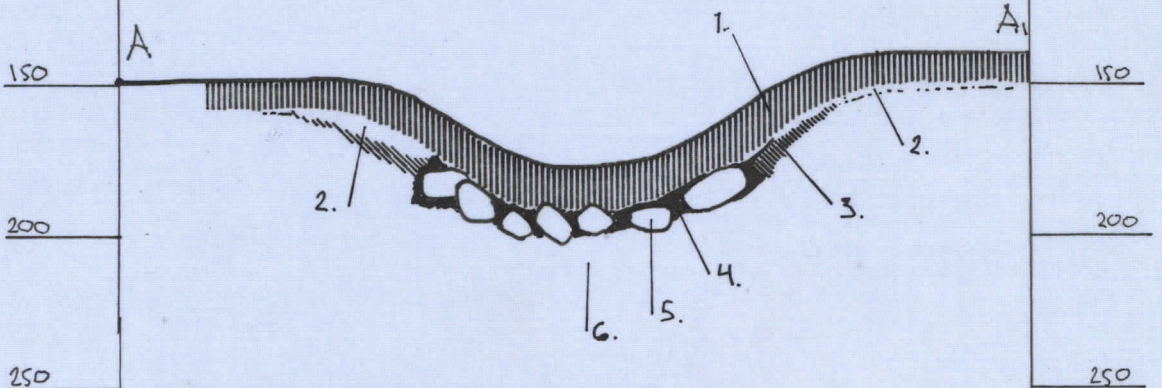
(2) kaivaustaso

liesikiveyksen
 ala varjos-
 tettu

kp. vl. III

1. turve ja humus
2. huuhtoutunut hiekka
3. palomaa
4. hiillos
5. liesikivi
6. kosteuden lieno kietka

(3) profiili

Taivalkoski

TURVAKONALUS

C. Caupela 1963

1

~~592.1~~ Sgs. 593:1

Kuva 1. Rannio 1; kuva lounaesta

~~592.1~~

593:2

Kuva 2. Rannio 15; kuva idästä

Taivalkoski:
 TURVAKONALUS
 C. Cayelan 1963

3

~~5578-3~~

593:3

Kuva 3.
 Rannio 14; kuva kaakosta.

7
 ↓

~~5578-4~~

593:4

↑↑↑
 7
 ↑
 10

← 38

4

Kuva 4. ↑ 6 ↑ 5 ↑ 38 ↑ 110
 Vuolien osittainen koldina, etu-
 alalta lukien ranniot 38, 10, 5, 6 ja 7.
 Maasto ja metsätyyppi: mäkyneet
 selvästi.

Taivalkoski:
TURVAKONALUS
C. Caupola 1963

~~2578:5~~

593:5

Kuva 5.
Rannio 21; kuva eteläkkaasta

~~2578:6~~

593:6

Kuva 6.
Rannio 25. kuva lännestä.
Tavtalla kääntötie sijoki

Taivalkoski:

TURVAKONALUS

C. Caupelen 1963

7

~~3578:7~~

593:7

Kuva 7.
Etelälounas-Poljastoikka -suuntaista
kiviäitä (muolen suunnassa). Tansalle
kääntäessä lipki. Kuva poljastoikkien.

9
→

~~3578:9~~

593:9

Kuva 8.
Etuosalla kiviäitä, samaten
edellä (muolen suunnassa).

Taivalkoski, Jokijärvi, VILLISAARI
C. Caupela 1963

3

28

Taivalkoski, Jokijärvi, VILLISAARI
C. Caupela 1963

29

30

~~3577:31~~

593:31

~~3577:28~~

593:28

~~3577:29~~

593:29

~~3577:30~~

593:30

Kuva 9.
Panoraaman keskiosassa Villisaari, jonka hietkesärkkä yhdistää Hoikkalan talon rantaan. Taustalla ma-
seunalla näkyy Mammisenniemi. Villisaari lännestä nähtynä. Paikallisen perinteistä mukana saatiin ollut lap-
palainen asuinpaikka.

39

38

37

40

~~3577:39~~

593:39

~~3577:38~~

593:38

~~3577:37~~

593:37

~~3577:40~~

593:40

Kuva 10.
Panoraaman vasemmalla puolella Villisaari
Vasemmalla Mammilan talo (autio).
Itäkoillisesta nähtynä. Kuva otettu Mammisenniemestä.

Taiualkoski:
Jokijärvi
VILHISAARI
C. Caipala 1963

10
→

~~3578:10~~

593:10

Kuva 11.
Kotia 1; kuva lännestä.

↓

~~3578:11~~

593:11

Kuva 12.
Same; kuva idästä.

Taivalkoski
 Jokijärvi
 VILLISAARI
 C. Capela 1963

4 →
 1/2 →
 1 →

← 3

~~593:12~~

593:12

Kuva 13. ↑₂ ↑₃
 Yleiskuva Villisaaren laakutasanteesta;
 etualalla kote 1; kuva keskeltä.
 Taustalla muolia oroitettuna koldissa
 kodet 2, 3

↓₁

↓₂

1 →
 1/3 →
 2 →

~~593:13~~

593:13

Kuva 14.
 Kote 2, taustalla kote 1; kuva
 luoteesta

Taivalkoski, Jokijärvi, VILLISAARI
 C. Caupela 1963

14

15

16

~~3578:14~~

593:14

~~3579:15~~

593:15

~~3578:16~~

593:16

Kuva 15.
 Panoraami Villisaaren laaksoalueesta. Etualalla keskellä koto 3 poljoilukkeesta
 nähtynä, oikealla koto 4 poljoisesta nähtynä. Taustalla muotien orittamien kordissa
 kodet 2, 3 ja 1.

Taivalkoski
Jokijärvi
VILLISAARI

C. Carpelan 1963

17

~~3578:17~~

593:17

Kuva 16.

Kota 5; kuva idästä. Kuoppa on ollut suorilla ruotiopaidilla.

20

~~3578:20~~

593:20

Kuva 17.

Kota 7; kuva pohjoisesta

Taivalkoski:

Jokijärvi

VILLISAARI

C. Carpelan 1963

21

~~3978:21~~

593:21

Kuva 18.

Kota 8; kuva luoteesta. Kuva on
mikälyy Villisaaren lakitasen leuan
luoteisosan kasvillisuus (vt. esim.
kuva 22).

22

~~3978:22~~

593:22

Kuva 19.

Kota 6; kuva lännestä.

Taivalkoski:
Jokijärvi
VILLISAARI
C. Carpelan 1963

26

~~3578:26~~

593:26

Kuva 20.
Kotia 9; kuva kaakosta. lauteille
kerta 4!

27

~~3578:27~~

593:27

Kuva 21.
Profilikuva törmästä koda 1
kordalle

Taivalkoski, Jokijärvi, VILLISAARI

C. Carpelan 1963

23

24

25

~~3578:23~~

593:23

~~3578:24~~

593:24

~~3578:25~~

593:25

Kuva 22.

Yleiskuva Villisaaren lakitasanteen kaakkoisosa. Vuorilta mittaamis-
paikoin. näkyvissä kodot 6, 5, 4, 3, 2, 3 p 1.

Taivalkoski:
Joki-järvi
VILLISAARI

C. Carpelan 1963

~~3578:32~~

593:32

kuva 23

Kota 2 piirrostaossa, kuva lähtöä.

33

34

~~3578:33~~

593:33

~~3578:34~~

593:34

kuva 24.

Kota 2 piinontarou; kuva eteliläisestä

Taivalkoski:
Jokijärvi
SIMOSENKOSKI

C. Caupola 1963

35

~~3978:35~~

593:35

Kuva 25.

Vuolten orittama koidan rai-
heille on pensaittoisessa rau-
tatornani aivan meljä epä-
selvää kuoppametta, jotka
paikallisen perimätiedon mu-
kaan ovat lappalaisten asuin-
kuoppien jäännöksiä. Kuoppie-
edustalle Simosenkoskessa on
ollut lappalaisten mahdollisesti
kalaisia särke-apeja.

Kuva poljoisesta

Kuusamo, Kivilahti; TALLISKOTAKENTTÄ

C. Caupela 1963

49

50

51

~~3578:49~~

593:49

~~3578:50~~

593:50

~~3578:51~~

593:51

Kuva 26.
Yleiskuva Talliskotakentästä; keskellä kiukaanjäännös itsekoivusta nähtynä.
Räikkälän perimätiedon mukaan paikalla on ollut loppelaisien asuinalueita.
Aikaisemmin denHo kasvoi saunalla ja päreätkuusikkoon josta 1950-luvun puoli-
maisista kaikkien. Nyt saunalla alalla kasvaa heinä; kiukas kasvaa rautakkoa.

Kuusamo
Kivilahti
TALLISKOTA-
KENTTA

C. Caupela 1963 45

~~3578:45~~

593:45

kuva 27.

Kivias. kuva poljoista.
Tasalle oikealle kinnähti Talli-
kotalampi.

46

~~3578:46~~

593:46

kuva 28

Kivias. kuva lousiluokasta.
Etualle puiden kummit
kantoja. Jopret ovat aikoinen
kaivelleet kivaste murtte orit-
tamassa koldassa (mt. kuva 30).

Kuusamo
Kivilehti
TALLISKOTA-
KENTTÄ
C. Caupela 1963

97

~~3578:47~~

593:47

Kuva 29.
Kivias; kuu louhaasta.

98

~~3578:48~~

593:48

Kuva 30.
Kivias; koirta, paha lapset ai-
boivan ont pui kaneet.
Kuva luoteesta.

Sodankylä
Mutenia
SÄYNÄJÄLUIKON-
KUMPU

C. Caupela 1953 52

~~3578:52~~

593:52

Kuva 31.
Pemmehante 1; kuva kirkkimestä

~~3578:53~~

593:53

Kuva 32.
Pemmehante 2; kuva luoteesta

~~3578:54~~

593:54

Kuva 33.
Pemmehante 3; kuva pohjoisesta

Sodankylä
Mutenia
SÄYNÄJÄLVIKON-
KUMPU

C. Carpelan 1963 55

~~5578:55~~

593:55

Kuva 34.
Puumakuoppa 5; kuva pohjoisesta

~~5579:56~~

593:56

Kuva 36.
Puumakuoppa 7; kuva etelästä

~~5578:57~~

593:57

Kuva 37.
Puumakuoppa 8; kuva itäkoillisesta.

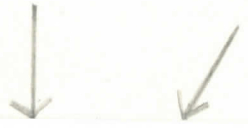
Utsjoki, Karigasniemi, SEILONEN 1

C. Caupela 1963

58

59

60

~~3578:58~~

593:58

~~3578:59~~

593:59

~~3578:60~~

593:60

Kuva 38.

Yleistyne. Taustalla olevalla tasanteella muolien eroittamassa koldassa on ollut kaksi kodanruijaa, jotka on hävitetty pellonreivien yhteydessä. Paikka on ennen tunnuttu "kaurista koirikkoa". Paikseman keskiosa poljoiskosteista.

Taustalla oikealla näkyy Järvi ja - Norjanpurkista ranteet.

Utsjoki
Korigasvienu
SEILONEN 1

C. Carpelan 1963

61

~~3578:61~~

593:61

Kuva 39.
Miehet seisovat isomman kotamäen
(taajama-alueella) ja pojat
pienemmän (edemäikeellä) kotamäen
siperin kordalle.
Kuva

63

62

~~3578:63~~

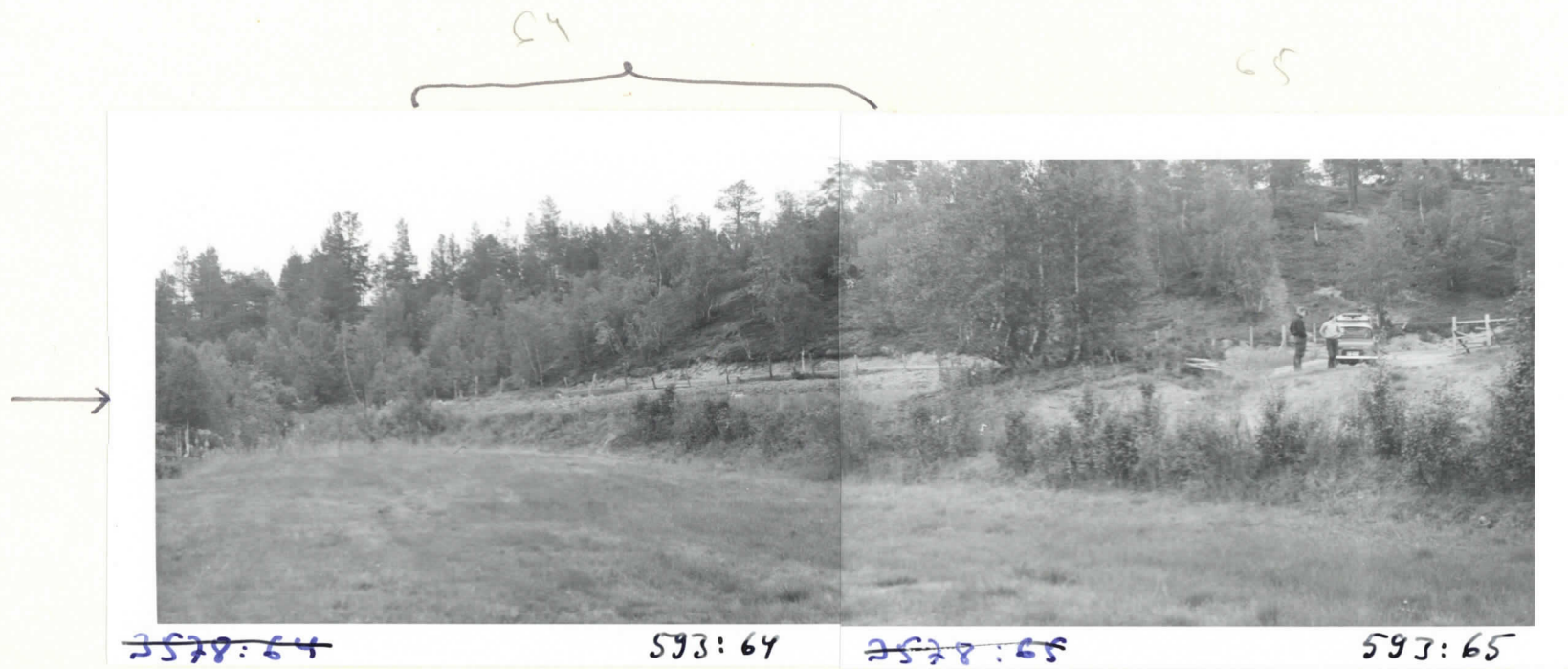
593:63

~~3578:62~~

593:62

Kuva 40.
Samat kivi edellä; kuva itäkaudesta.
Taustalla näkyy Juanaipäki ja Norja
-puoleinen ranta.

Kuva 41.

Kaava osittain alle alueella tönnän päällä on valtakunnassa tulutus kuus: divettyä tulutus.

Kuva lännestä. Aivan vasemmalla laidan näkyä Pullinajan arottelmaa.

Utsjoki
Karigasniemi:
KANSAKOULU
C. Capela 1963

→
69

~~3578:69~~

593:69

Kuva 42.
Yleiskuva itäkoillisesta. Lieden-
sipa murteen osittamana koldana.
Oikealla Puhkijojen mökiksi.

↓

→
70

~~3578:70~~

593:70

Kuva 43.
Yleiskuva etelästä. Lieden sip-
murteen osittamana koldana.

Utsjoki
Keriganniemi
KANSAKOULU

C. Carpelan 1963

593:
~~3577~~:66

~~3577:67~~ 593:67

Kuva 45. 67
Koeaja, kesällä
näkyi lievikiviä.
Kuva laennasta

~~3578:68~~ 593:68

Kuva 46
68
Kaivauksen menneillä, lievikiviä
puhdistetaan. Kuva lännestä

Utsjoki
Karigasniemi
KANSAKOUKU

C. Caupela 1963

72

~~3578:22~~

593:72

Kuva 47.

Liesi poljokelta; kuve poljokelta

24

~~3578:24~~

593:74

Kuva 48.

Sama; latta mitte kaarne

75

~~3578:75~~

593:75

Kuva 49

Sama; kuve lämmestä